

## اقدامات اولیه در برخورد با گزیدگی ها

### الف عقرب گزیدگی:

بیش از ۶۵۰ گونه عقرب در جهان وجود دارد که تنها ۵۰ گونه آنها برای انسان خطرناک می باشند. خطرناکترین عقربی که در ایران وجود دارد در استان خوزستان و با نام محلی گاردیم یا گادیم می باشد.

### علامه عقرب گزیدگی:

اثرات سمی ناشی از گزش عقرب معمولاً در بزرگسالان ملایم است و شرایط حاد بیشتر در کودکان بروز می نماید.

تورم عموماً محدود به ناحیه گزش است و احساس بی حسی و سوزش در ناحیه گزش برای ۴ تا ۶ ساعت وجود می آید و معمولاً پس از ۲۴ ساعت بهبود می یابد. یک گزش عقرب می تواند منجر به بروز درد متوسط تا شدید در ناحیه گزش شود، سم عقرب از نوع سم عصبی است و سبب انقباضات مداوم عضلانی می شود. در بزرگسالان گزش عقرب منجر به درد محدود به ناحیه گزش می گردد که پس از چند ساعت تا چند روز بر طرف می شود.

تبش قلب و افزایش فشار خون از عواقب معمول گزش عقرب است. اختلال در عملکرد اعصاب ناحیه سر، منجر به از دست دادن کنترل عضلات حلق و اختلال عضلات اسکلتی منجر به انقباضات عضله زبان می شود. دوبینی، لکنت زبان، گشادی مردمک ها و افزایش ترشح بزاق و ترشحات ریوی و تعریق از دیگر عوارض عقرب گزیدگی است.

اما علائم تهدیدکننده حیات و حوادث منجر به مرگ به ندرت و آن هم بیشتر در کودکان رخ می دهد. در کودکان ممکن است متعاقب درد در ناحیه گزش، بی قراری، حرکات غیر ارادی چشمها و ترشح بزاق بروز نماید. یکی از علائم شایع عقرب گزیدگی در کودکان افزایش دمای بدن می باشد. تنگی نفس و کم شدن اکسیژن در موارد حاد خصوصاً در کودکان را باید دقیقاً کنترل نمود. تهوع، استفراغ، مشکل در بلع در کودکان، احساس سوزن سوزن شدن در ناحیه گزش نیز ممکن است بروز نماید.

### درمان عقرب گزیدگی:

به دلیل جذب سریع زهر و حجم کم آن، نیازی به تخلیه محل گزش وجود ندارد. کنترل مجاری هوایی، کنترل درد، اضطراب و اختلالات حرکتی مصدوم از جمله اقدامات کمکی می باشد. ضمناً پادزهر عقرب گزیدگی در درمانگاههای محلی موجود است که باید سریعاً تزریق شود. تجویز آرام بخش هم می تواند به مصدومین کمک کند.

در بزرگسالان درد و بیحسی ناحیه تزریق پس از ۲۴ ساعت برطرف می شود ولی علائم عصبی و عضلات اسکلتی ممکن است زمان بیشتری به طول انجامد. چنین علائمی یک ساعت پس از تزریق پادزهر برطرف می شود ولی ممکن است درد تا ۲۴ ساعت ادامه داشته باشد.

### ب- زنبور گزیدگی:

گزش زنبورها مخصوصاً زنبورهای وحشی، بدون توجه به ظاهر آن، می توانند خطر جدی برای فرد ایجاد کنند. زنبور گزیدگی ممکن است در اثر نیش انواع زنبور مانند زنبورعسل و زنبورسرخ بروز نماید. نیش زنبورعسل ماده، به کیسه محتوی زهر متصل است و پس از گزش در زخم باقی می ماند و محتویات کیسه زهر به زخم منتقل می شود. بنابراین برداشتن نیش از روی زخم در اسرع وقت جهت جلوگیری از ورود بیشتر سم به زخم ضروری است. علائم معمولاً در عرض چند ساعت ناپدید می شود. اگر فرد زنبورگزیده مشکلی در تنفس داشتید و یا تورم شدید و سریع رخ داد باید به پزشک مراجعه شود.

اگر هیچیک از این علائم برای فرد زنبور گزیده ایجاد نشد تنها کاری که ما می توانیم انجام دهیم این است که ابتدا از نزدیک محل گزیدگی را بررسی کنیم. اگر نیش هنوز در سطح باقی است می توانیم آن را با یک موجین یا انبر از سطح پوست بیرون بکشیم. باید مراقب باشیم که کیسه زهر را فشار ندهیم زیرا ممکن است باقی سم وارد بدن شود.

بعد از آن می توانیم محل را با آب سرد همراه با بیکربنات سدیم (محلول جوش شیرین) کمپرس کنیم. ممکن است گزیدگی در داخل دهان یا گلو صورت گیرد و این مسئله خطرناک است چون بافتهای گلو و دهان بافتهای شلی هستند و خیلی سریع ورم می کنند و ممکن است باعث اختلال تنفسی شوند.

زنبورها و زنبورهای سرخ بطور مکرر نیش می زنند و محل گزش آنها به سادگی عفونی می شود. ممکن است در محل گزش یک زخم دردناک ایجاد شود ولی واکنش های حساسیتی شدید نیز در برخی افراد رخ

می دهد. چنانچه گزش زنبور در نقاط مختلف و آن هم در ناحیه گردن و سر بروز نماید، جدی تر است و می تواند تهدید کننده زندگی باشد.

### **علام زنبور گزیدگی:**

علائمی که زنبور گزیدگی می تواند ایجاد کند عبارتند از:

درد و تورم ناگهانی در محل گزش و قرمزی در مرکز تورم. البته بعضی از افراد به هر نوع سمی حساسیت دارند و واکنش آلرژیک بسیار شدیدی می توانند به سم زنبور نشان دهند و اصطلاحاً شوک آنافلاتیک در آنها ایجاد می شود که در این موارد به اقدامات سریع و فوری نیاز داریم.

### **درمان زنبور گزیدگی:**

در مورد نیش زنبور عسل، برداشتن سریع نیش از روی زخم، جهت جلوگیری از ورود بیشتر سم به زخم ضروری است. علائم معمولاً در عرض چند ساعت ناپدید می شود. اگر فرد زنبورگزیده مشکل تنفسی داشت و یا تورم شدید و سریع در محل گزش بروز کرد، باید به پزشک مراجعه نماید. باید محل گزش را با آب و صابون بشوئیم.

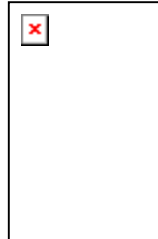
روی محل گزش کمپرس سرد یا کیسه محتوی یخ قرار دهید و به طور متوالی هر ۱۵ دقیقه یکبار کیسه یخ را از روی پوست برداریم.

از قراردادن مستقیم یخ روی پوست و از گرم کردن موضع باید اجتناب نمود.

محل را با آب سرد همراه با بیکربنات سدیم (محلول جوش شیرین) کمپرس کنیم.

ممکن است گزیدگی در داخل دهان یا گلو صورت گیرد برای این کار سریعاً داخل دهان را با آب سرد و بیکربنات سدیم شستشو می دهیم و مریض را به اورژانس بیمارستان منتقل می کنیم.

### **ح حشره "دراکولا" و یا "بند" (Paederus Blister Beetles)**



این حشرات نارنجی با سر، شکم و انتهای تیره، ظاهری شبیه مورچه و علاقه فراوانی به رطوبت دارند و در واقع نوعی سوسک ( شبیه به مورچه ) هستند که در مناطق شمال و در فصل تابستان که رطوبت و جمعیت بالاست، خطر در معرض این حشره قرار گرفتن بالاتر است. راه رفتن آن بر روی پوست باعث زخمهای بسیار عمیق و دردناک می گردد. این حشره به سلطان حشرات مناطق گرم و مرطوب معروف است و واسطه سمی که در بدن خود دارد فاقد دشمن طبیعی است و حتی پرندگان نیز از خوردن آن خودداری می کنند. این حشره به محض تحریک با ترشح سم بر پوست بدن انسان باعث بروز تاول های شدیدی همراه با درد، سوزش و خارش می شود. بهبود تاول های ناشی از سم این حشره، درمان خاصی ندارد و تنها باید با مواد ضد عفونی کننده، زمان بهبود ۱۰ روزه آن را تحمل کرد.

این حشرات معمولاً بیشتر فعالیتشان در هنگام غروب آفتاب رخ می دهد چراکه از نور آفتاب گریزانند و علاقه فراوانی به منابع نور مصنوعی مانند لامپهای مهتابی و نورهای فلورسنت دارند. بنابراین غروب روزهای تابستان این موجودات به سمت نور لامپهای خانگی می آیند و در تماس با انسان قرار می گیرند.

به دلیل اینکه بال رویی این حشره کوتاه و شبیه شنل دراکولا، قرمز رنگ است مردم در گیلان به آن دراکولا و در مازندران به آن بند می گویند اما نام علمی آن پدروس (Paederus) است.

### **علام تماس با حشره دراکولا یا بند:**

دراکولاها نه نیش می زنند و نه گاز می گیرند بلکه این موجودات ترکیبات سمی و محرکی به نام پدیرین ترشح می کند که باعث ایجاد زخمهای پوستی و چشمی می شود. پدیرین یک ماده سمی است که باعث ایجاد صدمات بافتی، نکروز و تاول می شود. این سم اگر در تماس با پوست بدن قرار گیرد لایه سطحی پوست را تخریب می کند. علائم این تخریب به صورت قرمز شدن موضعی، جوشهای کوچک همراه با خارش و در انتها ورقه ورقه شدن و پوسته پوسته شدن پوست می باشد که هیچ درمان قطعی برای آن وجود ندارد و عارضه بعد از مدتی خود به خود خوب می شود. التهاب پوستی ایجاد شده به صورت ناگهانی

ظاهر مي شود و له شدن حشره روي پوست و يا خاراندن پوست ناحيه سبب انتشار سم و تشديد زخمهاي روي پوست خواهد شد.

سم پدري در صورت تماس با چشم باعث ايجاد التهاب ملنجه چشم شده و در موارد نادري ممكن است باعث كوري شود. واكنشها در آغاز به صورت كهير است كه پوشيده از تاولهاي كوچك و جدا از هم مي باشد.

محل آسيب ديده دردناك بوده و طي ۱۰ تا ۱۲ روز زخمها حالت دلمه پيدا مي كنند كه به تدريج از بين رفته و يك ناحيه تيره بر جاي مي ماند كه ممكن است هفته ها يا ماهها باقي بماند و سپس از بين برود.

### **اقدامات اوليه در تماس با حشره دراكولا با بند :**

تتها كاري كه مي توان براي تخفيف عارضه انجام داد و طول دوره عارضه را كم كرد اين است كه اگر ما در ساعات ابتدايي ايجاد عارضه، متوجه آن شويم و با آب و صابون معمولي محل عارضه را شستشو دهيم. تكرار اين عمل در بهبود زخمها بسيار مفيد مي باشد. گرچه اين ، شدت علائم و طول آنها كاهش چشمگيري پيدا خواهد كرد. از طرف

ديگر با تميز نگه داشتن محل عارضه مي توان از بروز مشكلات ثانويه از جمله عفونتهاي باكتريايي جلوگیری کرد همچنين هرچه پوست مرطوبتر باشد شدت عارضه بيشتر است.

هيچ پادزهر اختصاصي وجود ندارد. تجويز آنتي هيستامين ها و كورتون ها، تغيير خاصي در روند درمان بيمار ندارد. بايد مراقب بود تا زخم دچار عفونت ثانويه نشود.

به طور تجربي استعمال الكل سفيد بر روي موضع آلوده به سم حشره و يا بر روي زخمها مي تواند در كاهش علائم موثر باشد.

### **پيشگيري از گزش حشرات :**

با رعايت چند نکته ساده مي توانيم از خودمان در برابر گزش حشرات محافظت كنيم. قسمت عمده اي از اين نكات روشهاي فيزيكي هستند يعني روشهايي كه در مواجهه ما و كودكانمان با حشرات جلوگیری می کند. مانند نصب توري به پنجرهها، پوشيدن لباسهاي محافظت كننده و ترك كردن محل.

حشرات داخل ساختمانها و اتاقها با استفاده دائمي از حشره كشهايي كه به صورت اسپري وجود دارند يا مواد حشره كش از بين مي روند .

نگهداري حيوانات خانگي باعث تجمع بيشتر حشرات مي شود. بايد توجه داشت حشرات ممكن است روي پوست اين حيوانات بنشينند و بعد بلند شده، روي پوست بدن ما بنشينند و نيش بزنند بنابراين لازم است نگهداري حيوانات اهلي توام با رعايت بهداشت حيوان باشد .

اگر در محل زندگي درختان زيادي وجود دارد بايد براي پنجرههاي خانه از توري استفاده شود و در پارکها از آويختن لباسها روي درخت خودداري شود .

در مناطقي كه حشرات زياد وجود دارد، بهتر است روي پوست بدن مخصوصا بدن كودك داروهايي ماليد كه حشرات را از كودك دور كند. اما بايد توجه كنيد استفاده دائمي از اين مواد سبب حساسيت بيشتر نشود .

به هيچوجه كندوي زبور عسل را دستكاري و زبورها را تحريك نكنيد .

اگر زبور در نزديكي خودديد به جاي نابود كردن آن با مگس كش، موقتا آن منطقه را ترك كنيد.

از پوشيدن لباسهايي با رنگ روشن و استفاده از عطرهاي تند در مناطقي كه حشرات زيادي دارند، جدا خودداري كنيد؛ زيرا تمام اين موارد باعث جذب زبورها مي شود .

در محيطهاي باز، پيراهن آستين بلند و شلوار بلند به تن كودكان كنيد .

اگر سابقه واكنش حساسيتي شديد به نيش زبور داريد، با پزشك خود براي مقابله با آن مشورت كنيد.

### **مارگزیدگی:**

بیش از ۲۰۰۰ نوع مار در سراسر دنیا وجود دارد که فقط ۲۰۰ نوع از آنها سمی هستند. مارهاي سمی به دو گروه عمده تقسیم می شوند: مرجانها ( مار مرجان و مار كبري) و افعي ها ( مار افعي و مار زنگي)

مارهاي افعي عامل بیش از ۹۰ درصد مار گزیدگیهای سمی می باشند و در بین آنها مار زنگي از همه خطرناکتر است.

## انواع افعی های ایران:

- افعی شاخدار، بیشتر در نواحی مرکزی، شرقی و جنوبی ایران
- مار شاخدار، در نواحی شرقی و مرکزی و استانهای کرمان و فارس
- افعی پلنگی، در نواحی شرقی و مرکزی و استانهای کرمان و فارس
- مار جعفری، در نواحی شرقی و مرکزی
- افعی زنجانی
- افعی قفقازی
- افعی البرزی، در نواحی البرز و مرکزی ایران

## خصوصیات مارهای سمی:

۱. سر مارهای سمی مثلی شکل است، برخلاف مارهای غیرسمی که سر به صورت نیمه بیضوی است.
۲. مارهای سمی دارای مردمک بیضی شکل بوده در حالیکه مردمک مارهای غیرسمی گرد است. (به استثنای مار مرجان)
۳. معمولاً در انتهای دم مارهای سمی یک ردیف فلس وجود دارد، در حالیکه در مارهای غیرسمی تعداد ردیف های فلس ها ۲ یا بیشتر است.
۴. مارهای سمی دارای Fang در محوطه دهانی می باشند که در واقع نوعی دندان تخصص یافته می باشد. و به عنوان ابزار تزریق زهر در مار محسوب می شوند بنابراین محل گزش مارهای سمی با دو سوراخ در محل گزش مشخص می شود، در مارهای غیرسمی محل گزش بصورت دو ردیف سوراخ هلال شکل معینی می شود.

## بیشگیری از مارگزیدگی:

مراقب جایی که پای خود را قرار می دهید، جایی که دست خود را قرار می دهید و جایی که در آن مکان بازی می کنید و یا می نشینید باشید و در مناطق مارخیز بیش از پیش مراقب کودکان خود باشید. مارها معمولاً در فصل بهار، تابستان و پاییز در مکانهای سایه دار و خنک و در فصل زمستان در مکانهایی مانند درون غارها و تونل معادن زندگی می کند. ۷۲٪ از مارگزیدگی ها در در تاریکی (نیم ساعت قبل از غروب آفتاب تا ۲ ساعت بعد از آن) رخ می دهد. هیچگاه تلاشی برای به دام انداختن مارها و یا تخریب لانه آنها انجام ندهید. معمولاً ۹۵٪ از مارگزیدگی ها به دلیل بی دقتی در حین نقل و انتقال مار سمی و ۵٪ آن به صورت اتفاقی رخ می دهد.

## علامت گزیدگی افعی ها:

- درد و حساسیت در محل گزش به صورت دردهای تیز و سوزاننده که در عرض ۵ تا ۱۰ دقیقه بعد از گزش ظاهر می شود.
- تورم در محل گزیدگی (۳۰ دقیقه) ۴ ساعت بعد از گزش ایجاد می شود. و ممکن است در عرض ۲۴-۱۲ ساعت افزایش یافته و کل اندام مبتلا را درگیر نماید.
- تاول و وریکول (در طی ۲۶-۲۴ ساعت پس از گزیدگی تاول های کوچک ممکن است در محل ایجاد شوند).
- تهوع و استفراغ
- بی حسی (پارستزی) در اطراف دهان، صورت و پوست سر و گزگز نوک انگشتان
- تب، لرز
- تعریق، ضعف بی حالی
- سرگیجه و حتی سنکوپ
- اختلالات انعقادی خون: یکی از مشخص ترین و مهم ترین علائم و نشانه های گزیدگی با افعی ها بوده و به صورت خونریزی از بینی، وجود خون در خلط، خون در ادرار، خون در مدفوع، خونریزی در شکم و داخل چشم و مغز بروز می نماید.
- کاهش سطح هوشیاری و شوک قلبی- عروقی

## اقدامات خارج از بیمارستان:

- گزش همه افعی ها با خطر جدی همراه است در اسرع وقت به دنبال مراقبت های پزشکی باشید.
- دور کردن مصدوم از محل حادثه (جهت جلوگیری از حمله مجدد مار)
- همه لباسهای سفت، کفش و جواهرات را از دست و پای بیمار خارج کنید.
- فعالیت فیزیکی بیمار را محدود و کم کنید.

- آرام باشید و بیمار را نیز آرام کنید و از حرکات بیش از حد او جلوگیری نمایید.
- اگر زمان دارید زخم را با آب و صابون بشویید.
- عضو را باید بی حرکت و هم سطح یا کمی پایین تر از سطح قلب نگه داشت.
- بستن گارو در محل بالای گزیدگی بویژه اگر محل گزیدگی در دست ها یا پاها باشد. قابل ذکر است بستن گارو نباید آنقدر سفت باشد که جریان خون اندام را مختل کند.
- خودداری از سرد کردن و کمپرس کردن عضو با آب سرد یا یخ ( این کار ممکن است منجر به قطع عضو بیمار شود).
- در صورتیکه انتقال بیمار به بیمارستان بیش از یک ساعت طول کشد با ایجاد یک برش به موازات محور عضو درگیر به طول تقریبی ۶-۷ میلی متر و عمق ۳ میلی متر نمود و عمل مکش را با دهان به مدت ۳۰-۶۰ دقیقه ادامه دهید. در صورت وجود زخم در محوطه دهان از انجام مکش با دهان خودداری کنید.
- بیمار را در اسرع وقت به بیمارستان برسانید. بهترین درمان برای مارگزیده رساندن وی به مراکز درمانی است.
- لطفاً زمان را با تلاش برای کشتن و یا گرفتن مار از دست ندهید.
- علائم واکنش های حساسیتی شدید مانند عطسه، مشکل در تنفس یا تورم سریع و شدید، درد شکم، تهوع، سرگیجه، درد قفسه سینه، خرخر صدا و کبود شدن رنگ لبها از جمله مواردی هستند که سریعاً باید به اورژانس مراجعه شود.
- کودکان زیر سه سال، بیماران قلبی، دیابتی، افراد مسن و معلولین حرکتی و بیماران مبتلا به آلرژی در معرض خر بالای حساسیت می باشند. گزش متعدد در ناحیه سر و گردن خطرناک تر می باشد. بهتر است در این موارد سریعاً به اورژانس مراجعه شود.
- بیمار را برای چند روز از نظر درد تشدید درد یا باقی ماندن تورم یا علائم شبیه آنفولانزا و یا تب تحت نظر قرار دهید و در صورت بروز این علائم سریعاً به پزشک مراجعه نمایید.
- درمان انتخابی پس از رسیدن به بیمارستان تجویز پادزهر تا ۴ ساعت اول پس از گزش می باشد. تا ۲۴ ساعت پس از گزیدگی هم پادزهر قابل استفاده است. ممکن است آنتی بوتیک و واکسن کزاز هم تزریق شود.

#### \* **علائم گزیدگی با مار کبری و مار مرجان**

افتادگی پلک ها، خواب آلودگی، ضعف عضلانی، فلج، اختلال تکلم و تنفس، آبریزش از دهان، استفراغ و تهوع

#### \* **علائم گزیدگی با مار آبی (دریایی)**

درد عضلانی و تغییر رنگ ادرار به رنگ قهوه ای یا سیاه به علت تخریب عضله رسوب میوگلوبین در ادرار)